

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

Topusko.

U broju prvomu Viestnika hrv. ark. društva godine II., naime 1880. dosta obširno smo iztakli starine rimske, koje su se vremenom izkopale na tlu staro-rimskoga grada *Ad Fines* (Topusko) kao uvod u razpravu o ostancih njegove gotičke crkve, koji su najstariji do sada poznati spomenik čisto gotičkoga sloga. Našli smo onda samo devet pisanih spomenika na kamenu, kad evo slučajno ta se sbirka liepo pomnožala. Dobili smo naime nedavno od gosp. Andrije Rakića dalmatinca, sada načelnika u Topuskom, velecienjeno pismo, u kom nas obaviešćuje o novom otkriću nadpisa u onom mjestu. Evo njegovih rieči:

«Veleučeni gospodine!

Na mojoj livadi, koja se nahodi izmedju katoličke crkve i Benkova vriela u dosta nizkoj dublji, izkopao sam osam komada klesarskih kamena, koji su sasvim fino izradjeni, i na svakom latinskimi slovi postoji nadpis *Silvano* itd. Na šest pomenutih kamena još se pismo dosta dobro poznavava, dočim na sedmom kamenu malo se koje slovo razabrati može, a osmi kamen sasvim je sdrobljen, i na jednom komadu od istoga poznaju se samo tri slova t. j. v · s · m. Od ono šest nadpisa dobro sačuvanih šaljem Vam prepis, kako sam ga najbolje učiniti mogao, da Vaša Veleučenosť vidi, jesu li nadpisi od kakove važnosti, te ako jesu, da jih objelodani.

Još mi je Vašu Veleučenosť obznaniti, da se je kamen sa VIDASOLI, o kom u Vašoj razpravi pišete (I. c. p. 9), da ga je možda gosp. Dr. Rudolf Hinterberger u Štajersku sobom odnio, ovdje našao, i nalazi se sad kod ovdašnjega župnika velečastnoga gosp. Josipa Brežnjaka.»

Ali pošto u tih prepisih jasno se pokazivale njeke netočnosti, zamoli smo gosp. Rakića, da nam napravi i pošalje otiske od onih nadpisa. G. Rakić rado se odazva našoj želji, i posla nam otiske, po kojih evo nadpisa:

1.

S I L V A N O
S A C R V M A
V R E L V S D O
N C I V S · V · S · L L
M M I L · E G x G

Nadpis vis. 0·22, a šir. 0·19.

2.

S I L V A N O
S A C R
V L P · T A V R V
S · M I L · L E G · I
A D · E X · V O T O

Nadpis vis. 0·20, šir. 0·23.

3.

S I L V A N O
S A C R
C E P A S I V S
S E C V N D V S
M I L L E G X I I I
V S L L M

Nadpis vis. 0·19¹/₂, šir. 0·16.

4.

S I L V A N O
S A C R V M A
V R E L V S D O
N C I V S · V · S · L L
M M I L · E G x G

Nadpis vis 0·21¹/₂, šir. 0·19¹/₄

5.

S I L V A N O
 S A C
 P A P · T E R M
 I N A L I S · E T
 I V L · A T L I V S
 M I L · L E G · X I I I I
 G · V · S · L · L · M

Nadpis vis. 0·27¹/₂, šir. 0·17¹/₂.

6.

S I L V A N O
 F L A · A L B I
 N V S · M I L
 L E G · X I I I I c
 V · S · L · L · M

Nadpis vis. 0·24, šir. 0·22.

7.

Na jednom komadu jednoga kamena, koj je nadjen bio izdrobljen, čitaju se, kako je gori rečeno, slova V · S · M.

8.

Na osmom kamenu pako, koj je zadnji, po izvještaju gosp. Rakića, nahodi se urezano

S I L V A N O
 S A C R

i drugo ništa». Vjerojatno, da je izkopana samo gornja strana ovoga kamena.

Ovdje nadovezuje g. Rakić još nekoliko viesti veoma zanimivih o ovom otkriću. «Nadjena kamenja bila su skoro na vrhu zemlje i izprevaljivani jedan kraj drugoga. U blizini nema traga ni zidinam, ni groblju, te ni opekam ili ma kakvoj ruševini. Nazad stotinu godina na istom mjestu bila je velika šuma, t. j. okrupno hrašće, a sada je nizka bara imenom zvana *Gjon*. Stari ljudi ne siećaju se, da je na tom mjestu postajala kakova sgrada ili štogod drugo, nego na sredini toga zemljišta tlo se dobroano diže, te je moguće, da je tu u starodavna doba bila nekakva sgrada¹, te kada

¹) Po svoj prilici Silvanov hram.

mi vremena preostane, točnije ću cijelu okolicu pregledati i iztražiti, nebi li se još štogod našlo. Nadje li se što, o tom će ubavješćena biti Vaša Veleučćenost*.

U koje doba spadaju ovi nadpisi, nije moguće točno opredjeliti. Po licu pisma i načinu poredanja čini se, da polaze iz druge polovice drugoga stoljeća. U ovih nadpisih spominju se tri rimske legije, naime:

LEG · I · AD*ju*trix

LEG · X · Gemina

LEG · XIII (LEG · XIII Gemina)

Po Mommsenu (Corp. Insc. Latin. III. p. 482. Hermaes vol. 3. p. 109.) sve tri ove legije došle su iz Njemačke u Panoniju koncem prvoga stoljeća il početkom drugoga; te *I adiutrix* stanovala je u *Brigetione*, *X gemina* u *Vindobona* a *XIII gemina* u *ad Flexum vel Carnuti*; ali znamo po istom za stalno, da su one ostale u Panoniji na vjekove.

S. Ljubić.

Predpovjestni spomenici vrličke okolice u Dalmaciji.

(Nastavak.)

Njekoji grobovi bili su složeni na mali okrug, načinjen od prostog kamenja, medju koje je nepravilno sasipalo kosti mrtca, koje je onda poklopilo pločom; ili su pako grobovi složeni na mali četverokut poput onih kod *Swinscoe Hill* u Englezkoj (Baer-Hellwald: *Der vorgeschichtliche Mensch*, Leipzig 1874, str. 356). Od predmeta nismo u tim grobovima ništa našli. Vjerojatno su ti mrtci bili spaljivani ili pako macerirani, kao što imamo primjer u gomili kod *Barakovca* blizu Foče, u Francezkoj, u jugoiztočnoj Španiji i drugdje, a taj običaj nalazimo i danas u Patagonaca.

Začudno je, da skoro u ni jednom grobu nismo našli kosti u običnom položaju, već sve smiešane, a glave okrenute ponajviše licem k zemlji. U nekotim grobovima bilo je pokopano više mrtvaca. Grobovi su većinom popodjeni pločom, a samo u jednom slučaju nadjosmo crip. Lubanje su sve dolihocefalne.

Od predmeta našli smo u pojedinim grobovima ovo:

I. a) Vršak koplja sa dva šiljka, dug 9·8 cm., od željeza;